

ФІЛОСОФСЬКІ ВИТОКИ КОНЦЕПЦІЇ «РОЗУМНОГО ЕГОЇЗМУ» АЙН РЕНД

*Назаренко Марія Сергіївна,
к. філос. н., старший викладач кафедри філософії
НПУ імені М.П. Драгоманова
amasha2008@ukr.net*

Філософія об'єктивізму – так називає свою філософську систему американська письменниця російського походження – Айн Рейнд, автор роману «Атлант розправив плечі». Сам факт того, що Айн Ренд дає інтерв'ю, де викладає свою філософську теорію, журналу Playboy (1964) красномовно свідчить про зв'язок з масовою культурою. Роль цього журналу щодо формування визначальних концептів існування і функціонування культури в ХХ столітті важко переоцінити. Через його «горнило» пройшло надзвичайно багато відомих письменників, яких зараз відносять до класики літератури: Габріель Гарсія Маркес, Джек Керуак, Харукі Муракамі, Чак Паланік та інші. Отже, широкі визнання приходило до них не тільки завдяки таланту, але й можливості публікації в скандальному виданні. Відомо також, що в цьому журналі містився маніфест постмодернізму. Статтю «Перетинайте межі, засипайте рови» Леслі Фідлера було опубліковано в 1969 році. Вважається, що саме тоді вперше було проведено лінію демаркації між елітарним та масовим мистецтвом. Але головний роман Айн Рейнд, що став ніби квінтесенцією основних цінностей масової культури, побачив світ майже за десять років до появи цієї статті (в 1957 – прим. М. Назаренко).

Філософська система, яку пропонує Ренд ґрунтується на принципі «розумного егоїзму». Якщо здійснити історико-філософську ретроспекцію, то ми не можемо не помітити, що подібні пошуки вже відбувались. Перші суб'єктоцентричні філософські міркування належать софістам. Переконання Протагора щодо людини, «яка є мірою всіх речей» є нічим іншим, як утвердженням права на вузьке коло власних інтересів. Ось що зазначає про це Ханна Арендт: «Протагор – це передтеча Канта, адже якщо людина міра всього, то людина має бути єдиною, кому вдалося б опинитися поза відношенням цілей і засобів, єдиною метою для себе самої, маючи можливість використовувати все інше в якості засобу» (2, с.130).

Зокрема, тут слід згадати і мало відомого на наших теренах німецького філософа Макса Штірнера. Він оголошує егоїзм вихідним

принципом своєї філософії (називаючи його «чистим егоїзмом»), але абсолютно не приймає уявлення про розумну мету існування людини, яка могла б виправдати її вчинки. Хто ж такий егоїст на думку Штірнера? «Егоїст – це той, хто шукає цінність речей в своєму «я», не знаходячи самостійної або абсолютної цінності» [9, с. 41]. Згідно цього погляду індивідуалізм походить з ірраціональних джерел: бажання та природної свободи. Такий егоїзм не є спланованим, а є швидше інтуїтивною силою життя, що рухається навмання. Це характерно і для Фрідріха Ніцше, який продовжує протистояти розуму та звинувачувати логіку у поверховості та схематичності суджень. «Егоїзм – це основна риса благородної душі» [див.: 4] – стверджує філософ. А благородну душу може мати не будь-яка людина, а лише гідна цього звання: сильна та безкомпромісна. Саме поняття жертви для такої людини є неприпустимим, оскільки виявляє слабкість і автоматично зараховує особистість до категорії «пересічного». Отже, вище згадані філософські теорії не були масовими за своїм характером. Індивідуалізм, про який говорять Штірнер та Ніцше, носить цілком елітарний характер. Їхня ненависть до більшості, до «сірої маси» є очевидною і не потребує зайвих аргументів.

Специфіка ж «розумного егоїзму» та об'єктивізму Айн Ренд полягає в тому, що він поєднує одночасно два аспекти: 1) наслідування західноєвропейського нігілізму (що як ми бачимо логічно впливає із попередньої традиції); 2) легітимізацію капіталізму. Останній елемент повинен бути особливим предметом дослідження в контексті масової культури. Ренд оголошує свою філософську систему реальним інструментарієм для кожного. Апеляція до масового читача забезпечує їй десятки тисяч послідовників по всьому світу. Але в своїй риториці вона посиляється не лише на універсальність як основну характеристику системи, а й використовує цілий ряд культурних, світоглядних кодів, які переважно постулюються капіталізмом. Саме тому в цьому контексті важливим є аналіз ціннісних складових об'єктивізму. А це, як ми вже зазначили – «розумний егоїзм», а також розум, успіх, робота, кар'єра, творчість. Вона категорично виступає проти центрального поняття християнства – самопожертви. «Альтруїзм – это чудовищное понятие. Это мораль пожирающих друг друга каннибалов» [7]. Письменниця додає, що альтруїзм – це теорія ненависті до людини та розуму. Парадокс полягає в тому, що така позиція не є антихристиянською і в цьому сенсі можна провести паралелі з працею Макса Вебера «Протестантська етика та дух капіталізму» [1], яка в свій час була покликана легітимізувати конкретний суспільний устрій. Але якщо Вебер це робив з позицій

віри або в широкому сенсі духовної складової, то Ренд щосили відмежовується від такого підходу, зауважуючи, що обґрунтувати капіталізм можна лише з допомогою розуму. Протиріччя криється в тому, що робить вона це не засобами розуму, а звертаючись до тієї ж аксіологічної, позараціональної сфери.

У вже згаданому інтерв'ю Айн Ренд зауважує, що її об'єктивізм абсолютно не тотожний гедонізму, що вона категорично проти аморальності та розпущеності. Внутрішнім стрижнем людини проти спокуси має стати розум. Отже, перед нами фактично постає суворий аскетизм, підкорений єдиний меті, без права на помилку, на відміну від християнства. Адже Ренд абсолютно нічого не говорить ні про каяття, ні про прощення, такі речі стають об'єктом її зневаги. З християнством її зближує також і мислення в бінарних опозиціях. Вона не втомлюється повторювати: я постулюю чорно-білий погляд на світ [див.: 2]. А це означає чітку і безкомпромісну (навіть безжальну) градацію добра і зла.

Таким чином, ми бачимо ні що інше, як формування нової етики, де основою суспільних відносин між людьми стає конкуренція, яка в свою чергу, стає конкуренцією мотивацій. Абстрактне страждання модернізму змінюється на абстрактне щастя постмодернізму. Бунт романтизму та культ знищення (як у Штірнера і Ніцше), дух революції та анархії перетворюється на тотальну несвободу планомірного та деталізованого поступу.

Нещодавно роман «Атлант розправив плечі» перекладено на українську мову, що привернуло увагу читачів. Незважаючи на нашу скептичну оцінку суперечливої філософської системи в цілому, вважаємо що «капіталістична етика» Ренд має важливий і навіть рекомендований характер для українського населення. Це саме той випадок, коли риторику бунтарства та героїзму слід змінити на вироблення плану розвитку країни. А це означає що доза «розумного героїзму» нам не завадить.

Список використаних джерел:

1. Вебер М. Протестантская этика и дух капитализма / М. Вебер // Избранные произведения: Пер. с нем./Сост., общ. ред. и послесл. Ю. Н. Давыдова; Предисл. П. П. Гайденко. – М.: Прогресс, 1990. – 808 с. – (Социологич. мысль Запада). – С. 44-271.
2. Интервью журнала Playboy с философом Айн Рэнд [електронний ресурс]. Режим доступу: <http://libertynews.ru/node/1144> – Назва з екрану.
3. Кассен Б. Эффект софистики / Б. Кассен. – М. : Университетская книга, 2000. – 239 с.

4. Ницше Ф. Человеческое, слишком человеческое / Ф. Ницше. М. : Азбука-классика, 2007. – с.
5. Пейкофф Л. Объективизм. Философия Айн Рэнд / Л.Пейкофф. М. : Астрель, 2012. – 576 с.
6. Рэнд А. Введение в объективистскую эпистемологию / А. Рэнд. М. : Астрель, 2012. – 352 с.
7. Рэнд А. Санкция жертвы [электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.inliberty.ru/library/569-sankciya-zhertvy> – Назва з екрану.
8. Штайнер Р. Эгоизм в философии / Р. Штайнер. М. : Энигма, 2002. – 128 с.
9. Штирнер М. Единственный и его собственность / Штирнер М. Харьков : Основа, 1994. – 103 с.

ЕТИЧНА КОНЦЕПІЯ АЙН РЕНД ЯК СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ ПРОЕКТ СЬОГОДЕННЯ

Коробко Маргарита Ігорівна,
аспірант КНУ імені Тараса Шевченка
Margota2007@yandex.ru

XX та початок XXI століття – це доба лібералізації та індивідуалізації людського суспільства. Айн Ренд, яка в своїх літературних творах репрезентувала проект філософії радикального індивідуалізму – філософію об'єктивізму, визнається в останні десятиліття одним з найвпливовіших західних авторів, що не втрачає своєї популярності у широкого загалу в Америці та Європі, а тепер вже й в Україні.

Свої перші ідеї щодо своєї філософії Айн Ренд виказала ще на початку 40-х років у маленькій брошурці під назвою «Маніфест індивідуалізму», в ній вона вперше виклала свої філософські та політичні погляди. «Основу індивідуалізму Ренд становила теорія природного права, запозичена з Декларації незалежності» [1, с. 122], – стверджує біограф Антон Вільгоцький. У відповідності з декларацією «кожна людина має право на життя, свободу і пошуки щастя, і ці права є безумовною, особистою, приватною, індивідуальною